

§ 87 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I*Block B: Gudstjänstens teologi, språk och musik*

KENNETH NORDGREN:

Ordförande! Jag är en av ledamöterna i Gudstjänstutskottet så jag har under utskotts-sessionen haft möjligheten att vara med och jobba med helhet och delar. Allra först vill jag ge några principiella och generella kommentarer vad gäller kyrkohandboks-förslagets helhet, som leder fram till att jag ju står bakom Gudstjänstutskottets betänkande G 2017:1 och yrkar till stöd för det men har ett antal reservationer som jag kommer att återkomma till ett antal gånger.

Jag välkomnar alltså och är beredd att ge stöd till antagandet av en ny kyrkohandbok. Förutom att tiden är inne, för att använda ett bibliskt språkbruk, efter 20 år så menar jag att föreliggande förslag innehåller fler möjligheter än svårigheter, att förslaget är bredare än smalare, vilket vår breda folkkyrka förtjänar och är bättre än vad vissa debattrikten säger. Jag har själv närmast mig förslaget utifrån psalm 90 Blott i det öppna har du en möjlighet. Jag menar att det finns många öppningar och möjligheter i det här förslaget. Med detta sagt vill jag dock fortsätta med en kritisk kommentar till musiken. Utgångspunkten för det är kyrkostyrelsens egen skrivelse KsSkr 2017:6, där det arbetas med begreppet huvudmusik om A-musiken och alternativ musik om B till E-musikalalternativen. Det här arbetet med just huvudmusik och alternativ musik hade kunnat vägleda till ett beslut om att endast låta musik A bli en fullt ut inkorporerad integrerad del av handboken medan B och E kunnat få stadfast ställning genom beslut av kyrkostyrelsen som musikaliska alternativ vid sidan av handboken. Denna möjlighet har inte fått gehör under processen vilket jag menar är en förbisedd möjlighet som kanske hade kunnat underlätta processen och ett arbete framåt också. Med detta sagt så stödjer jag alltså Gudstjänstutskottets betänkande med tillägg av mina reservationer, och då kommer jag till den reservation som rör detta block. Det är reservation 6 i Gudstjänstutskottets betänkande. Med den vill jag ge stöd till motion 2017:71, inte hela motionen för den innehåller två punkter. Punkt 2 i motion 2017:71 som vill ge möjligheten att med den nya handbokens stöd fortsätta som alternativ använda den äldre översättningen av den trinitariska formuleringen från handbokens 1986, dvs. "I Faderns och Sonens och den helige Andes namn". Jag tycker att det är onödigt att ta bort den här möjligheten i handboken och enbart ersätta den med den nya i enlighet med Bibel2000, dvs. "I Faderns och Sonens och den heliga Andens namn", speciellt som vi i samma handbok kvarhåller den gamla formuleringen både i den Apostoliska och Nicenska trosbekännelsen.

Alltså, stöd till motion 2017:71 punkt 2.

MARTA AXNER IMS:

Ordförande! Jag ska fokusera på en sak i mitt anförande. I debatten, inte minst den på Facebook, har det hänvisats till den norska kyrkans handboksrevision där man antog texten före musiken. Eftersom jag har viss insyn, då jag sedan två och ett halvt år jobbar som präst i Norska kyrkan i Oslo, tänkte jag säga något om den processen om handbokens musik i Norge. Det första jag vill säga är att de här processerna har varit ganska olika. Det går inte att ta en annan kyrkas process eller beslut som ett facit. Det är också svårt att ta ut den här enda detaljen i den beslutsordningen och säga att de kunde göra det, så vi kan göra det. Jag tänker helt enkelt belysa lite och säga att vi kan inte se det som en detalj. Samtidigt är det viktigt att vi, det finns ju all möjlighet att fortsätta att arbeta med musiken och det har nämnts genom musikeråd, det är öppet för nykomposition osv.

Processen i Norge påbörjades 2003 på initiativ från motsvarigheten till De Ungas Kyrkomöte och man bestämde sig för en stor revision av handbok, psalmbok och evangeliebok. Man jobbade fram förslag som var på försök och remiss 2008–2009, dock inte på musiken. Musikens område var det en särskild grupp som jobbade med och de gick ut brett, som man hade gjort i psalmboken, och bett kompositörer skicka in förslag. Man såg för sig hela elva olika serier uppstaplat vilka olika genrer man tänkte sig. Problemet var att det kom in väldigt lite musik och det mesta av det höll inte särskilt god kvalitet. Först när man fick medel från motsvarande stadens kulturråd 2009, tror jag, då var alltså redan försöket igång 2008, så fick man fram material. Så när redan de nya gudstjänstordningarna var på försök kom det ut först ett sedan ett andra häfte och så småningom ett tredje med ny musik. Kyrkomötet bestämde då 2010 när man gick till beslut om evangeliebok och handbok att musiken inte var tillräckligt beprövad utan lät musikkörsöken fortsätta och beslutade om texten. Det som hände då var att man hade de här, jag tror att det var elva serier som det blev eller ännu fler, i en tjock pärm ute på försök i ett antal år. Man tog också liturgier sedan i ordning, kyrkliga handlingar togs inte samtidigt och man jobbade mer processinriktat. 2015 bestämde kyrkomötet att smälta in det här några serier och framförde också då att den här försöksprocessen hade varit svår, bitvis plågsam, men också lätt till stor kreativitet. Man kan göra på olika sätt och vi kan lära oss saker.

ANNA LUNDBLAD:

Ordförande! Jag tänker stanna inför tre korta ord i punkt 2 i motion 2017:6, foga fler musikalalternativ. En del i den här kraftfulla kritiken mot förslaget musikdel handlar just om att man anser att B och E är ett alltför begränsat utbud av nya musikstilar och genrer. Det saknas t.ex. mässmusik med tydlig jazzinfluens, med gudstjänstmusik med texter för mindre barn, nordisk folkton, utomeuropeiska källor så att våra vänner som nyligen kommit till vårt land och kyrka känner igen sig och kan bidra till vårt gudstjänstliv. I föreliggande förslag så föreslås att i huvudgudstjänsten får till kyrkohandbokens texter användas annan musik än den som ingår i handboken. Det innebär att endast de texter som finns i föreliggande musikserie kan tonsättas och att nyskapad musik bygger på i handboken fastställda texter. Samiska rådet noterar i sitt remissvar att det är förvånat att Svenska kyrkan uttalar en ambition att inkludera samerna i kyrkan inte avspeglas i förslag till ny handbok. Böner, texter och musik från det samiska kyrkolivet saknas. Ett arbete med t.ex. den samiska musiktraditionen innebär troligen att även texter från samiskt kyrkoliv behöver tillföras. Gudstjänstutskottet föreslår att kyrkostyrelsen får i uppdrag att återkomma till kyrkomötet med förslag på hur gudstjänstlivet kontinuerligt kan tillföras ny gudstjänstmusik utan att det innebär att ny handbok antas, Vi kan konstatera att arbetet behöver fortsätta under förtroendefulla former och jag tror att vi behöver former för ett kontinuerligt liturgiskt utvecklingsarbete. Att anta en kyrkohandbok 2017 är något annat än 86. Är det här en bok som vi tror ska hålla i 30–40 år eller håller utvecklingen på och leder oss vidare? Jag tror att en nyckel är att vi hittar former för att kontinuerligt och aktivt arbeta med liturgiskt utvecklingsarbete och att det ger förutsättningar för att skapa fortsatt legitimitet, förankring och förtroende för handboken, och det är viktigt.

Jag har inget eget yrkande.

TORVALD JOHANSSON:

Ordförande! Jag yrkar bifall till motion 2017:6 punkt 2 att uppdra till kyrkostyrelsen att till den nya kyrkohandboken foga fler musikalalternativ och fler kyrkoårsanpassade musikserier. När handboksförslaget 2012 kom blev jag alldeles paff. Blev det inte mera nytt än B-E. Vart tog allt nyskapande vägen vid sidan av musik B och D? Anna Lundblad berörde det här med musik med jazzinfluens osv. Jag tänkte, det måste komma mera framöver men icke sa Nicke. Vad hade hänt om man hade slängt ut nätet över landet eller haft en öppen inbjudan till landets etablerade tonsättare liksom den stora komponerande kyrkomusikergruppen som finns? Tänk om Sven-David Sandström hade fått ett uppdrag och bidrag? Vad hade vi fått för spännande musik? Enligt uppgift från den då i handboksgruppen ingående musikern fick ett par komponister skyndsamt i uppdrag att skriva liturgisk musik och i övrigt hittade man lite gammalt gods. Inget ont i det, men att det stannade där, som jag uppfattat det, berodde på tidsbrist. Man kom på i sista stund, javisst ja, musik. Då hade man redan i årtal reflekterat över teologiska ting och musiken kom alltså på undantag. Är ni förvånade att kyrkomusikerna reagerade? Det här förslaget är nu alltför magert och det krävs en rejäl breddning och man förväntar sig det som Anna var inne på, förankring, förtroende och legitimitet. Vi måste se till att det blir en kontinuerlig utveckling. Låt oss därför gå vidare och fylla på i vårt liturgiska skafferi.

ARON EMILSSON:

Ordförande! Jag vill börja med att yrka bifall till motion 2017:61 om äldre musik i kyrkohandboken. Vi har enorma musikskatter inom vår fantastiska kyrka och jag tror vi behöver flera angreppssätt för att inventera, samla in, uppvärdera och sprida den fantastiska musik som finns utifrån flera angreppssätt både utifrån en utvidgad vision om den kyrkoantikvariska ersättningen som både tar hand om det materiella men också immateriella kyrkliga arvet och på flera plan. Det finns när det gäller det här avsnittet ett antal påpekanden som behöver göras. Under den här processen så har musiken varit bland det som har varit allra mest kritiserat. Mellan 600 och 1 000 kyrkomusiker har protesterat i olika sammanhang utifrån en mening att man skulle vänta och se vilka förändringar som skett när handboksförslaget hade processats i den senaste revisionsgruppen med uppgift att anpassa 2016 års förslag efter de remissvar som inkommit. Nu menar många samtidigt när det har dragit ihop sig inför den här debatten att det har man inte gjort. Maria Löfberg, tonsättare, skriver i Dagen i mars i år att varför ska man godkänna och trycka en handbok som är avvisad av 25 procent av kyrkomusikerkåren för att sedan påbörja arbetet med musiken i gudstjänsten. Den frågan är fortfarande relevant och aktuell. Musikserierna i handboksförslaget är uppbyggda så att de följer kyrkoåret men utan att varje församling ska kunna välja sina favoriter. Om man sprider splittring och motverkar enighet blir det svårt att fira gudstjänst by heart som en del har uttryckt det på en annan plats än i sin hemförsamling. Man missar också det här pedagogiska i att finna det sköna med kyrkoårets skiftningar. Den musikaliska expertisen har blivit helt ignorerad rakt igenom, fortsätter en del tonsättare och organister. Gudstjänstutskottet har skrivit att nu är Svenska kyrkans församlingar i behov av att kyrkohandboken färdigställs för att snart kunna börja brukas. Det är dags att sätta spaden i jorden. Jag håller inte med utskottsmajoriteten där, utan låt församlingar använda det material som finns och låt samtidigt tonsättare, kyrkomusiker, poeter, teologer och textförfattare släppa loss sin kreativitet. Det kan man göra nu i ett musikråd men

man behöver också känna trygghet, förvalterskap och nyttja sin beprövade erfarenhet i den musik som faktiskt finns i 1986 års handbok.

Jag yrkar bifall till motion 2017:61 och reservation 2 i betänkandet.

WANJA LUNDBY-WEDIN:

Ordförande! Jag representerar kyrkostyrelsen och vill säga att kyrkostyrelsen med undantag av utskottets förslag sänder välsignelsen enligt bilaga 4, där kyrkostyrelsen yrkar på formuleringen i skrivelsen med undantag av det, så vill vi bifalla utskottets förslag. Det som vi har en annan uppfattning om det är att vi förordar till skillnad från utskottet att välsignelsen bör riktas till hela församlingen, alltså att "Herren välsignar er". Det konstaterar också Läronämnden att använda "välsigna dig" är ett avsteg ifrån traditionen. Alla handböcker sedan reformationen har haft "er" och det är församlingen som gemensamt ska välsignas. Det är den förändringen som vi vill se. I övrigt yrkar vi bifall.

Jag vill bara säga några ord kring det förslag som föreligger. Det är ju så att varje tid finner ju sitt uttryck för gudstjänstens teologi, språk och musik. I förslaget, precis som Gudstjänstutskottets ordförande säger, så ser vi en balans mellan tradition och nutid. I den liturgiska musiken utgör ju text och musik en helhet, och det här kan man kanske ha olika uppfattningar om, men det har betonats av kyrkostyrelsen i skrivelsen men det har också betonats av Läronämnden. Man har understrukt vikten av att hålla samman kyrkohandbokens text och musik. Man säger i Läronämnden att ur läromässig synvinkel att det är viktigt att inte särskilja olika delar i kyrkohandboken och att den i sin helhet antas av kyrkomötet. Man framhåller vidare att en kyrkohandbok ska stödja ett levande gudstjänstliv, vilket kräver att text och musik är integrerade och därigenom stärks också möjligheten till igenkänning över hela landet. De orden kommer alltså från Läronämnden och därför tycker vi från kyrkostyrelsens sida att det också är glädjande att Gudstjänstutskottet bejakar denna helhet av text och musik. Jag vill också hänvisa till vad ärkebiskopen tidigare sa, att gudstjänstens musik är ju inte bara den liturgiska musiken. Det är inte så att vi från kyrkostyrelsens sida har tyckt att musiken är av underordnad betydelse. Tvärtom, vi ser alla vilken glädje det ligger i när församlingen känner igen sig men också när församlingen får en chans att lära nytt både kring den liturgiska musiken, psalmsången. Jag lärde själv en alldeles ny psalm idag, det är väldigt roligt när jag får prova nytt. Det är ju viktigt att vi därför också fortsätter att utveckla genom tillsättandet av ett musikråd som vi rekommenderar den nya kyrkostyrelsen att tillsätta genom att vi har lagt fast en musikplattform. Men också genom det viktiga med den gregorianska musiken där vi har begärt en forskningsöversikt, så nu kommer det att ligga på styrelsens bord i december och där det då sannolikt kommer att leda till att vi planerar tillsammans med Musikaliska akademien och Kungliga vitterhetsakademien för ett forskningsseminarium under våren 2018 kring den översikten i syfte att bredda möjligheten för fortsatt kunskapsproduktion. Som ni hör, musiken är viktig för kyrkostyrelsen. Musiken har också Gudstjänstutskottet visat att det tycker den är viktig. Jag är övertygad om att kyrkomötet kommer att kunna anta kyrkohandboken och med det också visa på en betydelse för både teologi, språk och musik som en helhet.

BERTIL MURRAY:

Jag yrkar bifall till motion 2017:5 punkt 2, 2017:6 punkt 2, 2017:15 punkt 1 och 2 samt 2017:61 punkt 2, allt inlämnat i förväg. Rubriken för det här B-blocket är ju

Gudstjänstens teologi och musik. Jag kommer nu att fokusera på musiken och det är också det som mina yrkanden handlar om.

För oss alla som har läst och följt debatten i Kyrkans tidning men i många andra fora så har det inte kunnat undgå någon den ilska, desperation och utmattning i lagom blandning som har präglat väldigt många kyrkomusikers inlägg i frågan. Man har från början upplevt sig nonchalerade och överkörda. Marta gav en fin glimt från Norge och hur det hade hanterats där. Om jag uppfattade rätt så började man med att man bjöd in brett till att komma med förslag vad gäller kyrkomusiken men att det blev ett dåligt gensvar i första änden. Jag är övertygad om att om man hade gått ut här med en sådan inbjudan så hade man fått ett fantastiskt gensvar. Jag kan inte för mitt liv förstå att man under alla dessa år hela tiden har hållit borta den glöd och engagemang som har funnits i musiker. Det är djupt tragiskt det sätt som man har hanterat det här på. Då kan man naturligtvis ändå fråga sig om inte det som vi har fått är bra och det är nu som jag skulle vilja att vi fick se utfallet här. Jag skulle ha önskat en större generositet ifrån utskottet när det handlar om hur man ser på troheten till den tänkta handboken. I sitt företal till sin Deutsche Messe 1526 skriver Martin Luther: "Jag vill inte på något sätt snärja eller fångsla något mänskligt samvete utan använda det på ett sätt som är förenligt med den kristna friheten efter deras goda omdöme". Alltså, vi kan inte nu tvinga fram en ny handbok som man sedan ska sätta ditt folk för utan vi måste ge en frihet även i fortsättningen. Jag återkommer.

MARTA AXNER IMS (REPLIK):

Med anledning av den norska processen vill jag säga att min poäng var just att man kan ju inte jämföra så rakt av huruvida en inbjudan hade gett ett stort material i Sverige, det är möjligt. En konsekvens av den norska processen var ju sedan att man inte lyckades ta en sammanhållen handbok. Det finns fortfarande inte en tryckt handbok i Norge med alla gudstjänstordningar. Man har inte tagit alla kyrkliga handlingar. Psalmboken hann bli färdig så all liturgisk musik finns inte i psalmboken osv. Det har haft sina fördelar av en lång process men sådana saker som har värderats högt i den här processen för oss har just varit att få en sammanhållen handbok. Då är det kanske något man hade behövt kompromissa med. Jag är inte så övertygad heller att de här fem serierna som tas nu till slut, de är säkert bra. Jag har fortfarande inte hört alla eftersom hos oss använder vi bara den gamla musiken.

BERTIL MURRAY (REPLIK):

Jag är övertygad om att det finns en enorm kreativitet ute bland våra kyrkomusiker som bara väntar på att bli tillvaratagna men jag är rädd att man har skapat ganska djupa sår i den här gruppen som kommer att försvåra det fortsatta arbetet. Det skulle krävas en oerhört positiv signal ifrån kyrkomötet för att den här kyrkomusikergruppen ska återfå glöden och engagemanget i frågan om en ny handbok.

MARTA AXNER IMS (REPLIK):

Det är verkligen inte min eller tror jag någon annans eller kyrkostyrelsens mening att förtrycka kreativiteten. Jag hoppas verkligen att vi ska kunna gå framåt med tydlighet att det här inte är sista foten som har satts ner, ja vilken musik som ska finnas i Svenska kyrkan utan att det ska vara ett fortsatt pågående arbete.

BERTIL MURRAY (REPLIK):

Men det var uppenbarligen kyrkostyrelsens och handboksgruppens intention att stoppa den kreativiteten under processens gång. Det har inte tillåtits att man har omprövat det här med de föreslagna serierna.

LEIF NORDLANDER:

Ordförande! Jag har i hela min prästerliga gärning levt i kyrkomusik. Min hustru är kyrkomusiker, min dotter är organist, vi har hela tiden musiken. Jag kan försäkra er om att den diskussion som har varit, har varit mycket levande och på ett sätt deprimerande. Varför tas inte vår profession till vara? Vi pratade igår om arbetsmiljökonsekvenser lite grann och jag funderar, hur är det med den psykosociala arbetsmiljön för våra kyrkomusiker när de känner att de inte tas på allvar. Det är allvarligt. Jag tycker att vi kan liksom inte bara nonchalera de sakerna. Vi har en stor grupp kyrkomusiker som har reagerat högljutt delvis, kanske ibland med överord medges men de har å andra sidan också ignorerats av många. Man har sagt, det är de där specialisterna. Ja just det, de som kan det här har reagerat. Det finns hela den gruppen som jag har följt på Facebook där vi kan se hur deras frustration har uttryckts. Jag har samarbetat med flera av dem och känner dem som oerhört kunniga musiker. Jag tycker inte att kyrkomötet ska desavouera deras kompetens. Jag upplever att vi har någonting mer att komma med.

Jag vill yrka på bifall till motionerna 2017:4, 2017:6, 2017:61 och 2017:71 samt till kyrkostyrelsens yrkande att välsignelsen ska tillsägas församlingen som kollektiv, "Herren välsigne er" enligt bilaga 4.

KJELL PETERSSON:

Ordförande! Jag är en av motionärerna när det gäller motion 2017:71 och det är frågan om hur den helige Ande benämns. Jag yrkar bifall till reservation 5 och 6. Poängen i motionen är ju att den trinitariska formuleringen från 86:an "i Faderns och Sonens och den helige Andes namn" också ska vara ett alternativ som kan användas om det nu blir en ny handbok som antas. Ett huvudskäl till detta är att i trosbekännelserna, den Apostoliska och den Nicenska, som väl ur läromässiga synpunkter måste betecknas som väldigt tunga dokument. Där heter det "den helige Ande" och då är det ju väldigt konstigt att om vi i trosbekännelsen säger "den helige Ande" men sedan inte kan göra detta i gudstjänstens inledning. Det blir något slags konstig obalans i det hela.

Alltså, bifall till reservation 5 och 6 att i "Faderns och Sonens och den heliga Andes namn" blir ett alternativ som kan användas också i fortsättningen.

KARL-GUNNAR SVENSSON:

Ordförande! Jag ska också yrka bifall till reservation 6. I referensgruppen för kyrkohandbokens arbete från 2006 så satt jag med och vi tog upp frågan om det här ganska tidigt. Vi hade att hantera nämligen två olika beslut. Det ena är att förslaget ska följa Bibel 2000 och att trosbekännelsen ska kvarstå ordagrant med den helige Ande. Det här blev ju en krock då med uttrycket "den heliga Ande". På grund av den här krocken håller jag med Kjell Petersson om att det vore det bästa för kyrkohandboken om vi hade de här två förslagen vid sidan av varandra. Det hade varit det allra bästa. Vi kunde ju inte genomföra det i referensgruppen eftersom vi var tvungna att följa beslutet om att vi ska följa Bibel 2000. Men på grund av den här krocken så

kan vi som kyrkomöte ordna med det så att vi kan få de här förslagen vid sidan av varandra. Det hade varit det allra bästa.

DAN SARKAR:

Ordförande! Jag har inget yrkande men jag vill lyfta fram ett par saker om språket, dels så ingick det i direktiven att vi skulle tala om Gud mindre som "han". Resultatet har blivit att ofta, när man jämför med 86:an, som man bytte ut "han" mot Gud. Det har skett så många gånger att någonting har hänt. I handboksförslaget så står det många gånger att "Gud kommer nära" men när "Gud" blir opersonlig så blir han också konturlös och färglös och det är svårt att få en relation till honom. Det finns bara ett skäl till att vi säger "han" om "Gud" det är att Jesus har sagt att "Gud är vår Fader". I och med det så får vi en relation till honom. Det där har försvagats i handboksförslaget. Det andra jag vill lyfta fram är order "möter" som förekommer 24 gånger i handboksförslaget, varav 18 i högmässan. Ordet "mod" förekommer sju gånger. "Vi får" eller "får vi" sju gånger, "bröd och vin" 15 gånger, "omsluter" 22 gånger. Det här är inga dåliga begrepp. Tvärtom, jag vill ha dem varenda ett av dem men när de förekommer så här ofta så blir det väldigt tydligt att det här är modeuttryck. Det blir störande därför att det som känns fräscht nu väldigt snabbt blir gammalt när det är modeuttryck.

I kyrkan är det Lex Orandi, Lex Credendi, så som vi ber, så som vi firar gudstjänst, så tror vi. Det formar vår tro. Språket här gör någonting med vår tro och därför är det här, även om det uppfattas som teknikaliteter, viktigt för det här formar vår tro framöver.

EVELINA JOHANSSON:

Ordförande! Det har berörts tidigare hur begränsat musikurvalet är, I motion 2017:15 föreslås en väl beprövad mässmusik, som bara ett exempel på de som inte har tagits till vara. Man valde ut tre tonsättare för att skriva ny musik. Vissa av de musikstyckena hänger ihop med andra texter än vad som tidigare använts i mässans fasta moment. Vi kan konstatera att det enda av de tillfogade nya alternativen till mässans ordinarium som helt har bevarat texterna från 1986 till "Helig", "O Guds lamm" osv. det är serie B, den mest svårsjungna och inte föga förvånande den minst omtyckta. Valet av musik riskerar att påverka inställningen till texterna men man har inte fått en chans att prova olika musikstilar till de texter som ingår i gällande handbok, de texter som är hämtade från Bibeln, ni vet den som en evangelisk-luthersk kyrka förväntas anse vara av viss betydelse. Och detta trots att det finns uppsjö av mässmusik som använder de bibliska texterna och ändå mycket väl uppfyller kravet på att vara glatt, enkelt och folkligt. Om detta är medvetet eller omedvetet vet jag inte, men det är ett olyckligt val som gör att man tvingas välja mellan en ny sorts musikstil eller de bibliska texterna. Det är väl knappast rimligt att gudstjänstfirare eller remissinstanser skulle tvingas till det valet. Nu kan man ju säga att det spelar ju ingen roll för med de nya reglerna kan man ju använda vilken musik man vill, men det är klart att det spelar roll. Det är klart att det signalerar något när viss musik och vissa texter och vissa kombinationer får finnas tryckta i handboken och annat får användas på en höft på dispens. Utskottet och processen som helhet har, enligt min mening, misslyckats med att förklara varför just dessa texter till serie D och serie E särskilt ger uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära på ett annat sätt än andra sångtexter lite löst inspirerade av bibelorden. Och varför musikalalternativet i

serie B är det enda som uttrycker läran musikaliskt så väl att det ska få vara den enda nya musiken som hör ihop med de bibliska texterna i Svenska kyrkans handbok.

Jag yrkar bifall till förslag i reservation 5 och 6 samt bifall till förslag i motion 2017:15.

MARIA JOHANSSON-BERG:

Ordförande! Jag vill företräda utskottet när det gäller avsnittet flerspråkighet. Utskottet yrkar på att kyrkomötet beslutar att bifalla kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2017:6 i den här delen flerspråkighet och med det då avslag på motionerna 2017:5 punkt 2 och 2017:156 och att 1986 års kyrkohandbok i de översättningar till andra språk som redan fastställts får brukas fram till dess att översättningar av den nya kyrkohandboken fastställs på motsvarande sätt. I motion 2017:5 punkt 2 föreslår motionären att kyrkomötet nu ska besluta om översättningar av serie A till andra språk. Motionen 2017:156 föreslår att böner på andra språk ska presenteras så att de böner som nu översätts ska vara "Herrens bön" och "välsignelsen". Men Gudstjänstutskottet ser det som självklart att mer än ett språk kan och ska användas vid gudstjänstfirande i Svenska kyrkan. Vi menar däremot att beslut om översättningar av kyrkohandboks-texter och vilket innehåll översättningarna ska ha inte ska ligga inom kyrkohandbokens ram i nuläget. När den nya kyrkohandboken antas kommer översättningar att tas fram. Det finns också anledning att anta att översättningar kan beslutas utan kyrkomötesbeslut och delar av det arbetet har redan påbörjats i dialogerna kring kyrkohandboksarbetet. Ett viktigt påpekande i det kommande översättningsarbetet är att utskottet var mycket bestämd i att Svenska kyrkan inte ska göra egna översättningar av texter som redan finns på andra språk. Svenska kyrkan ska använda de versioner som brukas i kyrkor som firar gudstjänst på det efterfrågade språket.

Mot den bakgrunden föreslår Gudstjänstutskottet kyrkomötet att avslå motionerna 2017:5 punkt 2 och 2017:156 samt att bifalla kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2017:6.

DAG SANDAHL:

Ordförande! Reservation 5 och 6. Det blir lite konstigt med det beror på de förhållanden som Berth Löndahl har redogjort för. Jag tyckte att Wanja Lundby-Wedin sa att det hetat "Herren välsigne er" under hela reformationstiden, 500 år. Men så är det ju inte, som alla vet. Den nya formuleringen "Herren välsigne eder" kom till 1693. Mellan 1531 och 1693 hette det "Herren välsigne oss". Då undrar alla hur kan det heta så. Då säger de liturgiska experterna och språkexperterna att ordet "oss" betydde något annat på den tiden med tillägget "djävulen bor i detaljerna" och det är det som är problemet med kyrkohandboksarbetet. Jag tror att den kyrkohandbok som nu antas väl speglar behovet i en MTD-religion, egentligen inte ett uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära som den har vuxit fram genom århundraden. Men den moralistiska terapeutiska deismen behöver ett nedtonat tal om Jesus och allmänt from måste den vara. Jag har alltid börjat fundera över om vi inte lever i ett 300-talets situation med hårda kristologiska uppgörelser. Vem är Jesus egentligen? Förr i världen, dvs. i maj månad, då tänkte jag att det här är förstås en reformert teologi som smyger sig in och det är det också men i grunden är den nog en deism av det andra slaget. Vad i allsin dar ska folkkyrkan göra när folket inte längre tror på Jesus i någon distinkt mening utan är fromt i största allmänhet? Här har vi ett gigantiskt problem som ingen har tagit i, ingen. Moralistisk, terapeutisk deism som ett hot och en fara. Man måste knyta an, jag vet det, men man måste

också varsna faran. På 300-talet visste man att göra det. Den arianska striden var en uppgörelse om vad som var kristendom. Minoriteten, en försvinnande minoritet, stod för den katolska tron och den statskontrollerade arianismen stor för den andra. Men det var den lilla tron som vann över stortron. Då säger de bekymrade, ja men vi ska ju fastställa kyrkans tro, bekännelse och lära. Det tror inte jag att det här kyrkomötet egentligen kan göra. Det är inte så konstruerat. Det sas 1982 med den här kyrkomöteskonstruktionen att det kan inte fastställa några bekännelser. Det här är en religionskongress av fromt snitt men icke desto mindre med begränsad auktoritet. Jag tror att de som blir bekymrade över den här kyrkohandboken ska säga, ja det är en handbok för en MDT-religion men vi som är svenskkyrkliga vi kan stå för något annat.

Jag yrkar bifall till reservation 5 och 6.

BERTH LÖNDAHL:

I Kyrkans tidning nr 6, 2017, så redovisades mediedebatten och vilket utfall den hade gett när det gäller förhållandet till kyrkohandboken. Man hade gått igenom 300 artiklar. Av dessa handlade 120 artiklar om musiken. Av dessa 120 var 70 negativa, 45 neutrala och 5 positiva. Språket hade renderat 130 artiklar. Av dessa var 90 negativa, 40 neutrala. Ingen var positiv. Vad det gäller teologin så hade den bara renderat 40 artiklar. Av dessa var 15 negativa och 25 neutrala. Ingen var positiv. Det är en ganska uppseendeväckande mediedebatt där det är så att huvuddelen av de artiklar som presenteras, ja en allt överväldigande majoritet av artiklarna, är negativa och i fråga om de språkliga uttrycken är alltså inte en enda artikel av 130 positiv. Det har visserligen varit så, och med rätta också, att de musikaliska artiklarna av debatten har varit mycket tydligare och mera högljudd. Det måste givetvis beaktas. Men språket har också föranlett ett ännu större antal artiklar men kanske inte lika synliga och uppenbara.

Språket. Det finns en skillnad mellan enkelhet och förenkling. Enkelhet tror jag ofta är viktigt. Förenkling betyder ofta däremot banalisering, ibland rent av ett pekorat. I det handboksförslag som föreligger så ser vi ett antal tidstypiska signalord. Dan Sarkar visade på att vissa ord återkom alltför ofta, de tidstypiska uttrycken. Det jag tror händer det är att den pedagogiska ambitionen med kyrkohandboken överskuggar heligheten och blir helighetens fiende. I pedagogisk nit så vill man vara så förenklad som möjligt att heligheten försvinner. En kyrkofader, Basileios den stora, sa så här om liturgin och om gudstjänsten, att den måste ha en avsiktlig gåtfullhet. Man måste vara lite förbryllad i mässan. Man måste vara lite undrande och anande att här stiga in i någonting som är större än de nu och de språk och de uttryck jag är van vid, det radikalt annorlunda. Om teologin skulle jag kunna prata också mycket men jag får avstå eftersom tiden rinner iväg för mig. Kyrkohandboken 86 finns kvar, visserligen kan man i stort sett fira det i enlighet med den men det finns mycket tillagt som inte håller en teologiskt acceptabel halt.

Bifall till motion 2017:71 punkt 1 och 2 och till reservationerna 5 och 6, som alltså bär Dags namn och inte mitt, men det var tvärtom.

BISKOP MIKAEL MOGREN;

Ordförande! Jag yrkar bifall till utskottets förslag, och jag vill ge några teologiska kommentarer till några av de begrepp som förs i debatten här. Det första är det här med kristologin, att den skulle vara nedtonad i förslaget. Jag skulle vilja säga att i ett sådant här ymnigt förslag så kan allt inte finnas överallt, det är *pars pro toto*, alltså i

delar finns inte allt utan i helheten. Kristologin finns där och den är hög, och den är inte nedtonad men den är uppdelad.

Och så vill jag säga något om den heliga Anden apropå ”helige Ande” och ”heliga Ande”. I Matt. 28, i missionsbefallningen, är det enda stället i Nya testamentet där ”i Faderns och Sonens och den helige Andens namn” sägs och det är Jesus som säger det, där är det i Bibel 2000 ”den heliga Ande”. Om jag är rätt underrättad så var det där [Harald] Riesenfelds mycket grundliga undersökning som blev grunden för den ändringen från 1917. Det är ju historiskt och språkligt beroende av vilket språk man väljer. Därför att i hebreiskan så är *ruach* – Anden, Gudsvinden – i femininum, och i grekiskan så är epiklesen i neutrum. Här väljer man alltså att gå tillbaka till en äldre form, en hebreisk form, alltså den feminina formen. Att det står kvar i trosbekännelserna beror ju på att folkkyrkan ville ha trosbekännelserna bevarade intakt, oreviderade, därför att de har sådan igenkänningsfaktor. Det var ju inte minst mitt stift, Västerås, väldigt tydligt med och därför så blir det där kvar, ”den heliga Ande”, den form som har gällt länge i Sverige.

Det talas om ”välsigna dig” och ”välsigne er”. Dag sa intressanta saker om 1693 års handbok och utvecklingen av språket. Att man säger samma sak, då sa man ”oss” men det betydde något annat. Så är det ju också med ”dig” och ”er” och det ser vi tydligt i de gamla latinska trosbekännelserna, där det står *credo*, ”jag tror”, men det var ju inte så att det var någon privat tro utan detta ”jag tror” var ju hela kyrkans tro. Det var ju egentligen ”vi tror” men man sa ”jag tror”. I gamla bibelöversättningar har man ju sagt ”välsigne dig” men man har menat ”er”. I vår tid måste man skriva ”er”, därför att ”jag” och ”dig” betyder verkligen ental i vår tid.

BERTH LÖNDAHL (REPLIK):

Tack för det, Mikael, jag uppskattade mycket att jag fick anledning att ta upp just det här, som du säger att du har hört så många gånger, allt behöver inte sägas i varje moment. Nej, i det teologiska, men det får inte heller vara så att ett moment är sådant att det motsäger något viktigare. Det kommer vi att upptäcka så småningom. Jag kommer att återkomma till det här. Det är där teologin är otillräcklig ofta, inte minst i de eukaristiska bönerna är ett språk där sådant sägs som otydliggör någonting. Jag instämmer helt med dig när det gäller ”dig” och ”er”. I Gamla testamentet så välsignar visserligen Mose folket med ”Herren välsigne dig” men det är ju ett kollektivt ”du” i det och därför ska det vara ”er”.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Men om man ska köra den här *pars pro toto*-principen att alla delar inte behöver innehålla allt men helheten ska innehålla det, så måste det finnas någonstans naturligtvis. Det är ju det som det gör i vår handbok men den är ju yvig så man får ju leta lite. Det blir ju en helhet av den.

BERTH LÖNDAHL (REPLIK):

Det är populärt att kryssa och det är väldigt enkelt att kryssa igenom handboken på ett sådant sätt att man får en diffus teologi, dvs. en teologi som närmast är det som är villfarelsen och det som Dag var inne på att här börjar det saknas en klassisk kristologi.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Alla vi som var på morgonmässan i morse och hörde den här underbara nattvardsbönen, hörde att där har blivit kristologiska tillägg. Där nämns Kristus mer än vad som gjorde i 1986 års version, så att kristologin är också stärkt i det här nya förslaget.

DAG SANDAHL (REPLIK):

Ordförande! Det är klart att det finns kristologi som nu biskop Mikael ska försvara. Men vilken kristologi, det är ju det som är frågan. Kristologi betyder ju något slags lära om Kristus. Det kan vara precis vad som helst. Vilken kristologi återfinns här? Det är på samma sätt som i frågan om Anden och realgenus. Jag tror att Harald Riesenfeld hade en poäng och det hade Bengt Hägglund också som sa att det inte var en poäng. Den här typen av teologiska överväganden har inte handboksarbetet redovisat. Man kan beklaga det. Det finns alltså frågor som har försummats i arbetet. Det beror förstås på att somliga forskare är bortvalda. Det har jag tjtat om i flera tidigare kyrkomöten, Christer Pahlmblad, Mikael Löwegren, Mikael Isacson, de fick inte vara med. Det fick följder.

BISKOP MIKAEL MORGREN (REPLIK):

Nu är jag lite bonnig, men jag är bondson, och jag är inte så intresserad av symboler utan ska det vara en traktor ska det gå att plöja med den. Det ska inte bara vara en symbol för en traktor. Det gäller ju realpresensen här, för där blir ju kristologin tydlig eftersom där är det frågan om, är det den inkarnerade Kristus vi talar om eller är det någon symbol för någon Kristus. Är brödet någon symbol för Kristus eller är det inkarnerad Kristus? I realpresensen så är ju handboken bra, för den finns ju där.

DAG SANDAHL (REPLIK):

Ordförande! Det är rörande. Ja, den finns där men den finns där också inte när man glider runt. Alltså, traktor, metaforen är utmärkt och det ska vara en Ferguson och den ska vara grå, och den ska vara en Volvo Buster och då ska den vara robust. Men vad är det vi har fått här? En traktorskvader, och det ska vi undvika.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

John Deere, för det är det bästa. Det har vi hemma. Det är rejäla grejor som det går att plöja med. Vi kan återkomma till realpresensen, eftersom jag tror att det är en central fråga och eftersom den finns här.

KJELL PETERSSON (REPLIK):

Det gäller alltså ”den helige Ande” och det är ju alldeles riktigt att ha Riesenfeld då i nyöversättningen av Nya testamentet kom fram till detta osv. om man nu ska gå tillbaka till ”den heliga Ande” och dess liturgiska rötter så är det ju vare sig grekiskan eller hebreiskan utan det är latinet, *In nomini Patris et Filii et Spiritus Sancti*. Den vedertagna översättningen av detta till svenska det är ”I Faderns och Sonens och den helige Andes namn”. I motionen och reservationen så är det ju detta mycket modesta förslag att det ska vara möjligt att använda denna vedertagna form av treenighetsformen också i fortsättningen.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Vilket språk man går tillbaka till, det har ju varit lite olika. Jag tänker på Fader vår, där ju Luther är konservativ och tar den latinska översättningen rakt av. Det är ju därför det hette Fader vår i den första versionen vi fick och som vi hade ända till vår tid, medan vår tid har gått tillbaka till grekiskan *Pater hemon*, där grekiskan ju vänder på det och det blir Vår Fader. Så där är det ju, att vi har olika språkstöd i våra överväganden i olika tider.

KJELL PETERSSON (REPLIK):

Nu är det ju så att handboksförslaget går tillbaka väldigt mycket till det latinska, man har Kyrie, Gloria, Sanctus och Agnus Dei. Varför kan man då inte ha detta ”I Faderns och Sonens och den heliga Andes namn” är min enkla fråga.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Om vi ska fortsätta den här språkstriden så är ju det som du just sa ett exempel på att det är lite blandat med språkstödet. Agnus Dei är ju latin men Kyrie är grekiska. Så redan i den där uppräkningsen som du gjorde, är ju de olika språken med.

EVELINA JOHANSSON (REPLIK):

Mikael, *Pater hemon* och *Pater noster* har väl ändå pronomenet på exakt samma ställe? Men det handlade inte om det. Det är intressant tycker jag med prioriteringarna här. Det är väldigt viktigt att följa Bibel 2000. Men i mässans fasta moment är det inte lika viktigt att hålla sig till att använda de bibliska texterna. Troheten mot bibelöversättningen är viktig men troheten mot bibelbruket i mässan är mindre viktig. Ändelsen, den lilla vokalen där i slutet och den lilla konsonanten i ”den heliga Anden” är jätteviktig, men i ”Helig” i serie D och E är ju nästan alla ord utbytta jämfört med de bibliska texterna som vi har brukat använda till de momenten. Det är bara några få ord som inte stämmer om jag slår upp den bibeltexten i Bibel 2000. Det tycker jag kanske är lite inkonsekvent.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Men det är ju så i liturgi att den kan vara tonsatt och levandegjord bibeltext men den kan också vara en lite kraftfull parafrasering. Parafrasering har vi ju mycket av i vår tradition. Jag tänker på något som vi alltid sjunger i vår stiftsstyrelse, Herre signe du och råde, som ju egentligen är välsignelsen, den aronitiska välsignelsen, men parafraserad på 1600-talet av Jesper Svedberg.

EVELINA JOHANSSON (REPLIK):

Men inte på förslag som välsignelse i en som alternativ till den aronitiska, vad jag kan se. Det är klart att det har funnits mycket parafraseringar i den kristna spiritualiteten men att mässans fasta moment har följt de bibliska texterna står ju inte i motsättning till det, utan de två sakerna kompletterar ju varandra. Men när man ser att parafraseringarna tränger ut de bibliska texterna i mässans fasta moment då är det ändå lite märkligt och om det är lugnt bara för att det är en parafrasering så kan man ju fråga sig varför det är så problematiskt att byta ut en vokal. Det kan ju också konstateras att utskottet har lagt märke till att de här två varianterna av ”helig Ande” finns parallellt i många församlingar. Jag har inte sett att det har förts många processer i frågan.

Sannolikt kommer vi att leva med de dubbla varianterna. De kan ju lika gärna stå där bredvid varandra då kanske.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Det tycks bli särskilt mycket parafraseringar när det handlar om barn och barn gudstjänster. Urexemplet är ju "måne och sol", som inte är någon bibeltext. Det går inte att hitta just "måne och sol", "vatten och vind", "blommor och barn". Det är en levande parafrasering och den bygger på ett bibelmaterial men det är lite fritt tolkat. Det är en parafrasering.

SARA WALDENFORS:

Ordförande! Vi säger oss vara en kyrka för troende, för tvivlare och för sökare. Det måste också få bli en konsekvens av det i vår handbok, tänker jag. Det är viktigt att vi som har funnit Jesus och finner glädje i hans frälsningsgärning för oss finner våra böner och vår liturgi. Det är också viktigt att den som söker Gud och tvivlar kan hitta böner och ingångar även i kyrkohandboken. Vän av ordning undrar ju då om Gud finns i handboken. Det var roligt att det inte bara var jag som räknar. Jag satt med den här på tåget. Av de 201 sidorna som är de ord som vi som präster ska använda i gudstjänsten, då använder vi "Gud", "Herre" och "Fader" 880 gånger på 200 sidor. Det tyckte jag var härligt när vi tänker att det kanske inte är så tydligt vem vi tjänar. Jag tänker också att vi ska ju i vårt hjärta tro och med vår mun bekänna Jesu namn och vi finner att i de här 201 sidorna så förekommer "Jesus", "Kristus", "Sonen" 599 gånger. "Heliga Ande" är däremot intressant, det är bara 150, men ordet "synd" och "skuld" 92. Där kanske vårt lutherska arv kommer in. För mig blev det en bra helhet i känslan av att man inte ska missa i en gudstjänst vem det är vi tjänar och vem det är vi tillber. Det gör man inte i den här handboken.

JAN G NILSSON:

Utan märkesnamnämmande så vill jag ändå säga att jag har en sådan där bil, Dan, av en senare modell. Jag köpte faktiskt den för att det är så bra utrymme i den, så jag får plats med mitt jazztrumset när jag ska ut och spela New Orleans-jazz i kyrkorna. Det är praktiskt. Nu skulle det inte handla om det, Nu ser ni en typisk katt bland hermelinerna, vi ser ut så här vi som representerar menigheten som Carl-Eric sa förut. Men som Magnus Ek sa häromdagen är det så att vi sitter ju faktiskt här med olika kompetenser och när jag tittade på talarlistan var det väldigt många teologer som fanns där. När jag undrar över det här som jag inte riktigt begriper, det ska jag erkänna för jag är inte här på någon teologisk kompetens, så frågar jag präster i min närhet om vad de tycker om det här. Då vill jag påstå, det är inte vetenskapligt, att många säger, ja låt oss köra på det ungefär. Frågar jag en musiker så lutar det nog åt andra hållet. Nu är det ju så att under det här avsnittet pratar vi mycket musik. Jag tycker inte att vi ska vara defaitistiska genom att underkänna musiken i det här förslaget utan om vi ska göra någonting ska vi väl möjligen lämna ett utrymme för att utveckla förslaget. Jag har alltså inte presenterat något yrkande därför att det har framställts yrkanden här tidigare som jag kan ställa upp på. Om vi ska prata om något annat än bilar så kan vi prata fotboll. Sverige spelade mot Italien. De var ju väldigt duktiga italienarna. De körde mycket finlir men det var ju inte de som vann. Det var faktiskt de som använde sig av lite enklare metoderna. Det är lite så här jag menar att vi kanske ska skippa en del av finliret och kanske ta det här paketet som

Tisdagen den 21 november 2017

Anföranden

det är. Jag deltog i en mässa igår. Det är inte ofta jag gör det men det var enligt den nya ordningen. Jag märkte egentligen ingen skillnad.